

Nieuwe aanpak voor natuurbescherming en armoedebestrijding

De Koija case in Kenia

Machiel Lamers, René van der Duim, Jakomijn van Wijk en Rita Nthiga

Machiel Lamers, universitair docent – Leerstoelgroep Milieubeleid Wageningen Universiteit,
Postbus 8130, 6700 EW Wageningen

machiel.lamers@wur.nl en rene.vanderduim@wur.nl

Maastricht School of Management: wijk@msm.nl

Moi University, Eldoret, Kenia: ryta@yahoo.co.uk

In de afgelopen twintig jaar zijn in Oostelijk en Zuidelijk Afrika, vaak financieel ondersteund door (internationale) donoren, steeds meer samenwerkingsverbanden ontstaan tussen lokale bevolking, natuurbeschermingsorganisaties en particuliere toeristische ondernemingen. Deze partnerschappen streven naar natuurbescherming en armoedebestrijding buiten nationale parken en reservaten en zien toerisme als een effectief mechanisme om dit te realiseren. Dit artikel analyseert één van deze samenwerkingsverbanden. Het voorbeeld van de tien jaar oude Koija Starbeds lodge, gelegen in Laikipia, Kenia, laat zien dat er zowel baten als bedreigingen verbonden zijn aan de marktgerichte benadering van natuurbescherming.

1 | Inleiding

Een van de grootste uitdagingen in de 21e eeuw in Oostelijk en Zuidelijk Afrika is het zoeken van evenwicht tussen natuurbehoud en armoedebestrijding. Hier is de strijd om land altijd en overal aanwezig, zowel in termen van eigendomsrechten als in de waarden die aan land en landgebruik worden toegekend. Vooral in Oostelijk en Zuidelijk Afrika zijn landgebruik, armoede en het verlies aan biodiversiteit nauw aan elkaar gekoppeld. Algemeen wordt aangenomen dat deze problemen samen moeten worden aangepakt (Fisher et al. 2008), maar voorgestelde oplossingen zijn vaak omstreden (Ahebwa et al. 2012; Büscher 2010; Kiss 2004, Nelson 2010; Peluso 1993; Southgate 2006; Van der Duim et al. 2011).

Om nieuwe oplossingen te vinden voor de bescherming van flora en fauna *buiten* de door overheden beschermde gebieden (nationale parken en reservaten), hebben natuurbeschermingsorganisaties de laatste decennia getracht hun doelstellingen te integreren met die van internationale ontwikkelingsorganisaties, lokale gemeenschappen en commerciële toeristische ondernemingen. De focus op nationale parken en reservaten uit de jaren zestig en zeventig werd in de jaren tachtig en negentig aangevuld met een op de lokale bevolking gerichte benadering, gevolgd door een meer marktgeoriënteerde aanpak eind jaren negentig en begin 2000 (Van der Duim 2011). Deze verschuivingen zijn gebaseerd op een aantal uitgangspunten. Ten eerste laten ecologische inzichten zien dat nationale parken alleen veel te klein en te verspreid zijn om massale uitsterving van soorten tegen te gaan (Western 2002; Adams 2004). Ten tweede blijven wilde dieren niet in nationale parken, maar leven ze ook in de gebieden daarbuiten en vormen daarmee een bedreiging voor de lokale bevolking die voor hun levensonderhoud afhankelijk zijn van landbouw en veeteelt. Hierdoor werkt natuurbescherming buiten de grenzen van nationale parken alleen als flora en fauna een economische waarde voor hen krijgen (Western 2002). Natuurbeschermingsorganisaties hebben daarom in eerste instantie programma's ontwikkeld met en voor de lokale bevolking om conflicten tussen mens en natuur te voorkomen of het hoofd te bieden, bijvoorbeeld door de schade aan gewassen en vee financieel te compenseren en door economische prikkels te creëren die natuurbescherming stimuleren (Rutten 2002). In deze programma's speelt toerisme een steeds grotere rol.

DE KOIJA CASE IN KENIA

Veel van deze toerismeprojecten, gericht op natuurbehoud én lokale ontwikkeling, hebben echter een beperkt effect gehad op bestaande landgebruikvormen. Bovendien hebben ze slechts een bescheiden bijdrage geleverd aan armoedebestrijding en blijken ze (te) lang afhankelijk van steun van donoren (Kiss 2004). In de afgelopen vijftien jaar zijn daarom steeds meer samenwerkingsverbanden ontstaan tussen lokale bevolking en particuliere toeristische ondernemingen, vaak bemiddeld door natuurbeschermingsorganisaties en financieel ondersteund door (internationale) donoren, vanuit het idee dat dergelijke joint-ventures meerwaarde kunnen hebben voor alle betrokken partijen. Dergelijke op de markt gebaseerde natuurbeschermingsprojecten zijn intussen wijdverspreid in Oostelijk en Zuidelijk Afrika, maar worden ook bekritiseerd door degenen die vrezen dat internationale - kapitalistische - belangen uiteindelijk zullen prevaleren boven lokale belangen (bijv. Brockington et al. 2008; Büscher 2010).

Dit artikel heeft als doel inzicht te verschaffen in deze samenwerkingsverbanden tussen natuurbeschermingsorganisaties, ondernemingen en lokale gemeenschappen, die vooral te vinden zijn in Oostelijk en Zuidelijk Afrika. De Koija Starbeds lodge gelegen in Laikipia, in Kenia, dient daarbij als voorbeeld. Bij dit project zijn drie partijen betrokken: de Koija groep ranch (lokale Maasai gemeenschap met rechten op het gebruik van het land), een particuliere ondernemer en de African Wildlife Foundation (AWF). AWF is een internationale natuurbeschermingsorganisatie die zich onder andere richt op de ontwikkeling van '*conservation enterprises*'. Over de mate waarin natuurbeschermingsorganisaties als AWF erin slagen hun doelstellingen op langere termijn te bereiken, is weinig bekend. Om bij te dragen aan een beter inzicht bespreken we in de volgende paragraaf een voorbeeld van een lodge die mede door AWF is ontwikkeld (zie ook Nthiga et al. 2011 en Sumba et al. 2007). Omdat de Koija Starbeds lodge al tien jaar bestaat, leent deze casus zich ook goed om zowel de baten als bedreigingen te laten zien van samenwerkingsverbanden gericht op natuurbescherming en armoedebestrijding via een commercieel marktmechanisme als toerisme.

Dit artikel is gebaseerd op literatuuronderzoek en veldwerk. In oktober 2010 en november 2011 hebben we een aantal bezoeken gebracht aan het AWF hoofdkantoor in Nairobi, het AWF regionale kantoor in Nanyuki, de Koija groep ranch waar de lodge zich bevindt, en de aangrenzende privé-ranch die de lodge beheert ten behoeve van de lokale gemeenschap. We hebben zowel individuele als focusgroepinterviews gehouden met vertegenwoordigers van de drie partijen die betrokken zijn bij de samenwerking. Het merendeel van de interviews is gehouden in het Engels; alleen tijdens het groepsinterview met leden van de Koija gemeenschap was een Maasai tolk aanwezig. Het interview protocol bestond uit vragen over de oprichting van de lodge en het samenwerkingsverband, de regels voor het genereren en distribueren van inkomsten, de levensvatbaarheid van de lodge, de effecten voor de natuur en de lokale gemeenschap, en de toekomstige uitdagingen van deze samenwerking. Interviews werden opgenomen, uitgeschreven en geanalyseerd. De anonimiteit van de ondervraagden wordt gewaarborgd door een codesysteem (Tabel 1).

De volgende paragraaf geeft een kort overzicht van het ontstaan van de marktgeoriënteerde aanpak van natuurbescherming en armoedebestrijding, waarna we de Koija Starbeds casus introduceren. Aan de hand van de onderzoeksresultaten bespreken we daarna de baten van en bedreigingen voor deze innovatieve samenwerkingsvorm tussen commerciële bedrijven, lokale gemeenschappen en NGO's op het gebied van toerisme, natuurbescherming en ontwikkeling. We sluiten het artikel af met een aantal discussiepunten.

MACHIEL LAMERS, RENÉ VAN DER DUIM, JAKOMIJN VAN WIJK EN RITA NTHIGA

TABEL 1: Codering en profiel van de respondenten

Code	Categorie	Profiel	Interviewer	Datum
C1	Lokale bevolking	Koija gemeenschapsleider	RN	11-09-2011
C2	Lokale bevolking	Koija groep ranch vertegenwoordiger	RN	12-09-2011
C3	Lokale bevolking	Koija groep ranch vertegenwoordiger	RN	10-09-2011
C4a	Lokale bevolking	Koija groep ranch vertegenwoordiger	RN	15-09-2011
C4b			ML, RN	28-11-2011
C5	Lokale bevolking	Koija groep ranch vertegenwoordiger	RN	10-09-2011
C6	Lokale bevolking	Koija groep ranch vertegenwoordiger	RN	16-09-2011
C7	Lokale bevolking	Vrouwengroep, Morangroep en verschillende gemeenschapsleiders (focusgroepinterview)	ML, RN	28-11-2011
N1	NGO	African Wildlife Foundation medewerker	ML	24-11-2011
N2	NGO	African Wildlife Foundation medewerker	RvdD, ML	15-11-2011
N3a	NGO	Regionale medewerkers African Wildlife	ML, RN	18-11-2011
N3b		Foundation (focusgroepinterview)	ML, RN	29-11-2011
N4	NGO	Laikipia Wildlife Forum medewerkers (focusgroep interview met regionaal natuurbeschermingsplatform)	ML	25-11-2011
P1	Ondernemer	Manager van naburige privé-ranch en manager van de Koija Starbeds lodge	RvdD, JW ML, RN	12-10-2010 28-11-2011

2 | Nieuwe aanpak voor natuurbescherming en armoedebestrijding

De relatie tussen lokale bevolking en natuurbehoud in Oostelijk en Zuidelijk Afrika wordt al lang als problematisch gezien. Tijdens de jaren 60 van de vorige eeuw was het natuurbehoud in Oostelijk en Zuidelijk Afrika vooral gebaseerd op het door overheden gedomineerde 'fortress' idee, gekenmerkt door '*fines and fences*', waarbij beschermde gebieden werden omheind en afgebakend van de rest van de samenleving. Bij deze aanpak werd de lokale bevolking voornamelijk gezien als een bedreiging voor de natuur en werden de rechten voor consumptief gebruik van natuurlijke hulpbronnen beperkt door middel van strikte handhaving (Büscher en Dietz 2005; Peluso 1993). Rond de jaren 70 en 80, werd erkend dat deze aanpak alleen niet afdoende was (Adams 2004). Ook ontstond het besef dat sociaaleconomische ontwikkeling en natuurbehoud nauw met elkaar samenhangen (Colchester 2002; Western 2002). Betrokkenheid van de lokale bevolking, bijvoorbeeld door middel van toerisme, werd gezien als een noodzakelijke stap om natuurbehoud te waarborgen. In de jaren 80 werden dan ook de eerste alternatieve vormen van toerisme ontwikkeld en gefinancierd door internationale natuurbeschermingsorganisaties (bv. WWF, IUCN) en ontwikkelingsorganisaties. Het resulteerde in kleinschalige vormen van toerisme (Barrow en Murphree 2001; Scheyvens 2007) vanuit het idee dat lokale gemeenschappen alleen gaan bijdragen aan natuurbescherming als deze natuur een (economische) waarde voor hen vertegenwoordigt en als ze een stem krijgen in de besluitvorming over het gebruik en beheer van de middelen (Hughes en Flintan 2001).

In de wetenschappelijke literatuur zijn enerzijds positieve resultaten gedocumenteerd, zoals toename in vaardigheden, genoten opleidingen, inkomen, bewustzijn, en verantwoordelijkheden van lokale gemeenschappen ten opzichte van natuurbescherming (bijv. Fisher et al.

DE KOIJA CASE IN KENIA

2008; Spenceley 2008). Anderzijds is de effectiviteit van deze kleinschalige 'community-based' toerisme projecten voortdurend onderwerp van debat geweest (Adams et al. 2004). Critici beweren dat het gelijktijdig bereiken van natuurbehoud en ontwikkeling via toerisme niet haalbaar is vanwege de voortdurende afhankelijkheid van externe donoren (bijv. Kiss 2004; Mitchell en Muckosy 2008), de ongelijke verdeling van baten (bijv. Manyara en Jones 2007) en de interne conflicten die ontstaan binnen lokale gemeenschappen (bijv. Ahebwa et al. 2012; Southgate 2006).

Om deze uitdagingen het hoofd te bieden werd vanaf de jaren 90 een meer marktgerichte aanpak van natuurbescherming bepleit die zou moeten leiden tot samenwerking tussen publieke, maatschappelijke én private actoren (Adams 2004). Het hoofdargument was dat lokale gemeenschappen veelal niet beschikken over de noodzakelijke commerciële vaardigheden, netwerken en infrastructuur die toegang verschaffen tot de transnationale toeristische markt. Gedacht werd dat deze uitdagingen overwonnen zouden kunnen worden door joint ventures met particuliere ondernemingen aan te gaan. Deze marktgerichte aanpak heeft in de loop der jaren geleid tot verschillende strategieën in Oostelijk en Zuidelijk Afrika. Naast op de lokale bevolking gerichte projecten (*community-based tourism*), bestaan er nu particuliere natuurreservaten (Barnes en Jones 2009; Bothma et al. 2009; Child 2009), '*conservancies*' (Ashley 2000; Novelli en Gebhardt 2007) en '*conservation enterprises*' (Elliott en Sumba 2011). In al deze benaderingen wordt natuurbehoud gezien als een alternatieve vorm van landgebruik waaruit economische waarde kan worden gegenereerd door samen te werken met particuliere toeristische ondernemers (zie ook Van der Duim 2011 voor een overzicht).

De Koija Starbeds casus is een voorbeeld van een 'conservation enterprise', ontwikkeld door de African Wildlife Foundation (AWF) samen met particuliere ondernemers en donoren (Elliott en Sumba 2011). Een 'conservation enterprise' is 'een commerciële activiteit die economische waarde genereert op een manier die het bereiken van doelstellingen op het gebied van natuurbescherming ondersteunt' (Elliott en Sumba 2011: 4; *onze vertaling*). Voorbeelden van dergelijke bedrijven zijn ecolodges, safari tentenkampen, culturele dorpen, en de oogst en verwerking van natuurlijke producten. AWF ondersteunt ongeveer 60 van deze projecten in Oost- en Zuidelijk Afrika, met een totaal aan investeringen van 8,5 miljoen euro. Volgens AWF bieden deze bedrijven 225 fulltime banen, terwijl ongeveer 76.000 mensen indirect profiteren via scholing en trainingsactiviteiten, indirecte inkomsten of ontwikkelingsprojecten. Deze ondernemingen dragen bij aan 73.000 hectares natuurbehoud in gebieden met zowel privaat als particulier eigendom (Elliott en Sumba 2011).

De casus Koija Starbeds lodge is dus niet alleen een voorbeeld van een recente en innovatieve benadering voor het oplossen van de problematische relatie tussen ontwikkeling en natuurbehoud in Oostelijk en Zuidelijk Afrika, maar illustreert ook de kansen en bedreigingen waarvoor natuurbeschermingsorganisaties zich geplaagd hebben gezien in de afgelopen decennia.

3 | De Koija Starbeds lodge

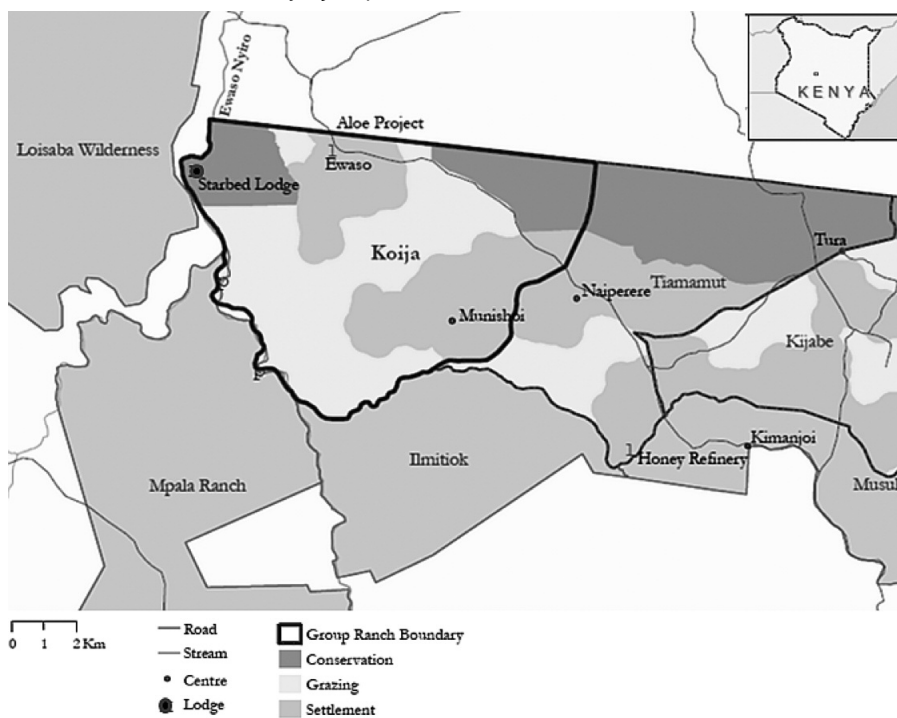
Achtergrond

De Koija Starbeds lodge ligt in Laikipia, Kenia. Laikipia ligt tussen Mount Kenya in het zuiden en het laaggelegen landschap van Samburu en Isiolo in het noorden. Het is een gebied met heuvels, doorsneden door de Ewaso Nyiro rivier (zie ook Nthiga et al. 2011; Thoules en Sakwa 1995). De regio wordt gekenmerkt door een complexe mozaïek van grondbezitsvormen,

landgebruikvormen, culturele diversiteit, en daarmee een ingewikkelde combinatie van natuurvriendelijke en natuuronvriendelijke landgebruikvormen. Maasai en Samburu gemeenschappen hebben stukken land in collectief bezit, in de vorm van 'group ranches' (zie Lesogorol 2010; Ntiati 2002). Er zijn ook grote stukken land in particulier bezit en overheidsbezit. Daarnaast is Laikipia omringd door twee nationale parken (Mount Kenya en Aberdares) en drie nationale reservaten (Samburu, Buffalo Springs en Shaba). Olifanten, en andere wilde dieren, verplaatsen zich van het ene naar het andere park en doorkruisen gebieden met vee­teelt en landbouwgewassen. Vooral olifanten komen in conflict met mensen doordat ze gewassen vernielen en een gevaar vormen voor mensen en vee (zie Gadd 2005; Thoules en Sakwa 1995). De afgelopen decennia hebben natuurbescherming en toerisme een meer prominente rol gekregen in het landgebruik van grote particuliere landeigenaren en groep ranches in Laikipia, door het creëren van natuurgebieden en het genereren van natuurgerelateerde inkomsten (Gadd 2005; Bottrill et al. 2008).

De Koija groep ranch (ongeveer 7.500 hectare) en de particuliere Loisaba Wilderness ranch (ongeveer 25.000 hectare) zijn aangrenzende ranches in Laikipia. In het verleden was de relatie tussen de twee burens gespannen en moeilijk. Begin jaren 90, pachtte een particuliere ondernemer (Oryx Limited) de Loisaba ranch om er een veehouderij en een lodge (i.e. de Loisaba Lodge en de Kiboko Starbeds) te vestigen, terwijl de Maasai van de Koija groep ranch

FIGUUR 1: Kaart van de Koija group ranch (bron: AWF)

DE KOIJA CASE IN KENIA

zich voornamelijk bezighielden met veeteelt. Tijdens de droogte in de late jaren 90, verloor de Koija groep ranch 70% van haar veestapel, waardoor ze zich genoodzaakt zag haar koeien illegaal te laten grazen op het land van Loisaba (Sumba et al. 2007), waar nog geen sprake van overbegrazing was. Door de dalende aantallen wilde dieren zag de particuliere ondernemer zijn toeristische activiteiten, goed voor meer dan 70% van de omzet, bedreigd. Hij realiseerde zich dat de toekomst van zijn onderneming afhankelijk was van een constructieve relatie met de naburige groep ranch, en besloot een meer harmonieuze relatie met de burens te ontwikkelen en de burens mee te laten profiteren van de door toerisme gecreëerde economische waarde van natuur (Nthiga et al. 2011; Sumba et al. 2007).

Ontwikkeling van de lodge

In 1999 werd AWF door de Loisaba ranch benaderd om te bemiddelen bij de totstandkoming van een samenwerkingsverband met de Koija groep ranch. AWF mobiliseerde de Koija gemeenschap en overtuigde haar om het Kiboko Starbeds concept (een van de lodges van Loisaba) te kopiëren in de Koija groep ranch, om zo te kunnen profiteren van de natuur en actief deel te nemen aan het behoud hiervan. De Koija groep ranch zou dan een beschermd gebied creëren van ongeveer 200 hectare binnen de eigen ranch waarop de Koija Starbeds lodge kon worden gebouwd. De 48.000 US dollar die nodig was voor de bouw van de lodge werd gefinancierd door het CORE-programma ('*Conservation of Resources through Enterprise*') van USAID, dat in Kenia door AWF en andere partners werd uitgevoerd (USAID 2004). De kosten van de mobilisatie en capaciteitsopbouw werden, met financiële steun van donoren, betaald door AWF en de lokale bevolking droeg vooral bij met arbeidskrachten (zie Sumba et al. 2007).

De Koija Starbeds lodge bestaat uit vier verhoogde houten platforms, gedeeltelijk overdekt door een rieten dak, en met een ruimte voor koffie, thee en lunches. De platforms hebben een '*Starbed*' dat in de openlucht kan worden gereden voor een nacht onder de sterren (zie Figuur 2). De replicatie van het Loisaba Starbed concept stelt de lokale bevolking in staat om te profiteren van de bestaande infrastructuur (bijv. wegen en landingsstrip voor vliegtuigjes), de managementervaring, de marketingkanalen, en het personeel van de particuliere ondernemer.

FIGUUR 2: De Koija Starbeds lodge (Foto: AWF)

Organisatie structuur

Naast de onderhandelingen over de bouw van de lodge, waren de inspanningen van 'makelaar' AWF gericht op het ontwikkelen van een organisatiestructuur waarin de rollen van de verschillende betrokkenen en de verdeling van de inkomsten werden geregeld. Door de oprichting van de '*Koija Conservation Trust*' (KCT) werden de verschillende rollen duidelijk. De onroerende goederen van de lodge zijn eigendom van KCT, terwijl het beheer van de lodge en de roerende goederen in handen zijn van de ondernemer. KCT bestaat uit een raad van vijf bestuurders (twee vertegenwoordigers van de Koija groep ranch, twee van de ondernemer Oryx Ltd, en één van AWF) die drie keer per jaar samenkomen. De AWF vertegenwoordiger zit de KCT vergaderingen voor en bewaakt de naleving van de overeenkomst. Bestuurders vervullen deze functie voor drie jaar, maar kunnen worden herkozen. KCT houdt toezicht op het management van de lodge en regelt de verdeling van de opbrengsten, bijvoorbeeld aan het onderhoud van de lodge, het behoud van het natuurgebied, en het levensonderhoud van de lokale bevolking (Nthiga et al. 2011; Sumba et al. 2007).

Baten

De overeenkomst tussen de drie partijen bepaalt de vergoeding die KCT ontvangt. Per gast per nacht (tegen een kamerprijs variërend tussen de US \$350 - 500, afhankelijk van het seizoen) ontvangt KCT \$85 voor een niet-ingezetene en US \$48 voor een Keniaan. Ondanks de aanzienlijke operationele kosten (ongeveer 70% van de omzet) die nodig zijn voor de exploitatie van een hoogwaardig toeristisch product, de sterke fluctuaties in de markt, en de relatief lage bezettingsgraad (onder de 20%), heeft de lokale bevolking sinds de opening in 2001 aanzienlijke inkomsten ontvangen uit de onderneming. Tussen 2002 en 2010 heeft de lodge een omzet gerealiseerd tussen de \$65.000 en \$140.000, waarvan tussen \$10.000 en \$35.000 per jaar is overgedragen aan KCT (Sumba et al. 2007; C5). Van dat geld wordt jaarlijks 25% besteed aan de ontwikkeling en het onderhoud van de lodge. Van het resterende bedrag wordt 20% toegekend aan de groep ranch, en de rest wordt besteed aan gemeenschapsprojecten, zoals onderwijs, watervoorziening, gezondheidszorg en beveiliging. Het grootste deel van de inkomsten verkregen uit de lodge wordt geïnvesteerd in het verstrekken van onderwijsbeurzen aan de lokale bevolking omdat volgens de respondenten de lokale bevolking daarmee op lange termijn het meest gebaat is (C1, C5, C6).

De oprichting van de lodge heeft geresulteerd in de bescherming van 200 hectare land voor natuurontwikkeling, onder andere door de aanwezigheid van natuurbeschermers ('game scouts'). Het gaat hierbij om een relatief klein gebied, zeker in vergelijking met andere groep ranches (N2). Toch is in de afgelopen jaren de vegetatie in het gebied hersteld en vormt het nu habitat voor vele diersoorten (C5). Ook is in de afgelopen 10 jaar de lokale bevolking zich veel bewuster geworden van de waarde van natuurbescherming (Gadd 2005; Sumba et al. 2007; C1, C4, C7, N2).

Misschien wel de belangrijkste bijdrage van de lodge is de verbeterde veiligheid die wordt ervaren door de gemeenschap als gevolg van de toegenomen beveiliging en samenwerking tussen groep ranches en particuliere ranches in de regio (Sumba et al. 2007; N4). Naast de directe inkomsten van de lodge biedt de particuliere investeerder werkgelegenheid aan ongeveer veertig leden van de groep ranch (P1). Bovendien ontlene 35 jonge mannen ('*Morans*') en 45 vrouwen inkomsten van dansvoorstellingen en de verkoop van handgemaakte souvenirs. Dit laatste heeft geresulteerd in meer gelijkheid en stelt vrouwen in staat om problemen op een meer gelijke voet met de mannelijke leden van de groep ranch te bespreken (C4, C7). De oprichting van de Koija Starbeds lodge heeft een golf van economische activiteiten ver-

DE KOIJA CASE IN KENIA

oorzaakt (C4), wat in tien jaar tijd heeft geleid tot de ontwikkeling van twee extra lodges in de groep ranch door een andere externe ondernemer en een ondernemer uit de groep ranch (C2, C5).

Bedreigingen

De continuïteit van het samenwerkingsverband, de rol van AWF in het samenwerkingsverband en de interne conflicten binnen de lokale gemeenschap vormen belangrijke bedreigingen voor het voortbestaan van de samenwerking. Zo is de bemiddeling door AWF in de relatie tussen de ondernemer en de groep ranch essentieel, maar niet voor altijd gegarandeerd. KCT is opgericht om AWF deze rol ook op de lange termijn te laten spelen (N3), maar AWF is daarvoor ook afhankelijk van externe financiering en donoren. Deze bemiddelende rol door AWF is nodig omdat de andere twee partijen ongelijk zijn, in termen van financiële middelen, besluitvormingscapaciteit, kennis en ervaring. Voor AWF betekent dit dat het moet blijven investeren in het samenwerkingsverband (N1, N3, N4). Bijvoorbeeld, het gebrek aan onderwijs bij de lokale bevolking leidt volgens sommigen tot misverstanden over de werking van de lodge en het samenwerkingsverband (P1, N3, C6). Veel groep ranch leiders vinden dat de ondernemer en AWF twee handen op een buik zijn (C4) en zien hun rol als te dominant (C2, C3, C4, C5, C6). Veel beslissingen over de lodge worden autonoom genomen door de ondernemer, bijvoorbeeld met betrekking tot renovaties en onderhoud (C2). Groep ranch leiders stellen ook dat de onderneming niet op een transparante manier wordt geleid. Zo is het volgens hen onmogelijk om het aantal gasten in de lodge of de operationele kosten van de ondernemer te controleren (C3, C4, C5; C6). Voor deze informatie is de groep ranch volledig afhankelijk van de ondernemer, die toegeeft dat hij er in het verleden niet in is geslaagd om duidelijk te maken hoe de onderneming werkt (P1). De transparantie is onlangs verbeterd doordat de investeerder een compleet financieel overzicht van de lodge heeft gegeven aan de groep ranch leiders, met inbegrip van de operationele kosten en de baten voor de gemeenschap (P1, C5; N1).

Anderzijds menen de ondernemer en AWF dat een aantal groep ranch leiders het wantrouwen van de gemeenschap in de samenwerking voedt met het oog op politieke macht en financieel gewin (P1, N1, N3). Het gebrek aan rekenschap onder groep ranch leiders wordt geïllustreerd door een incident waarbij een van de leiders erin slaagde om duizenden dollars in zijn eigen zak te steken door onderwijsbeurzen te vervalsen (P1; N3). Het blijkt moeilijk om degenen die besluiten de regels te omzeilen of frauduleuze handelingen te plegen, te sanctioneren (C1, C6, N1, P1). Dit soort vergrijpen wordt vaak niet door een rechtbank afgehandeld maar intern volgens Maasai tradities (N1, N3, P1), wat meestal leidt tot een lichte straf waar weinig ontmoediging van uitgaat (N3, C3). Zo werd de beurzenvervalser in eerste instantie verwijderd uit zijn positie, maar is hij recentelijk herbenoemd tot manager van de groep ranch (N1, P1). Met de toenemende financiële complexiteit rond de Koija groep ranch bestaat het risico van frauduleus en corrupt gedrag nog steeds.

Verder zijn de opbrengsten van de lodge niet toereikend om voldoende inkomsten voor ieder huishouden in de ranch te genereren. Daarnaast komen de baten veelal terecht bij een klein deel van de huishoudens in de groep ranch (N2, N3). Bijvoorbeeld, omdat KCT heeft besloten om haar inkomsten grotendeels aan onderwijsbeurzen te besteden (C1; N1) komen deze alleen ten goede aan huishoudens met schoolgaande kinderen (C2, C4, C6). Wat betreft de baten voor de natuur kan ook een kanttekening worden geplaatst. Hoewel het belang van natuurbescherming weliswaar steeds meer wordt erkend onder de lokale bevolking, wordt dit bewustzijn nog niet altijd vertaald in natuurvriendelijk gedrag. Bijvoorbeeld, sommige leden

van de groep ranch telen gewassen langs de rivier, wat de bestaande problemen met olifanten zou kunnen verergeren (C7). Ook zijn er nog altijd groep ranch leden die hun vee laten grazen in het natuurgebied (C2, C3), wat gevolgen heeft voor de flora en fauna en uiteindelijk de toeristische waarde van het gebied negatief beïnvloedt (P1, C1). Verder wordt beweerd dat de inkomsten ook worden gebruikt om meer koeien aan te schaffen (C7), wat leidt tot overbegrazing en uiteindelijk een bedreiging vormt voor het natuurgebied en de lodge.

AWF en de ondernemer zijn teleurgesteld dat de Koiya groep ranch er in tien jaar niet in is geslaagd om haar relatief kleine natuurgebied te vergroten (N1, P1). Uitbreiding zou het op kleine schaal gecontroleerd grazen van vee in het natuurgebied mogelijk maken (P1; N3). Deze verdergaande integratie van veeteelt en natuurontwikkeling wordt al toegepast op privé-ranches, zoals in Loisaba, maar wordt momenteel beschouwd als een brug te ver voor groep ranches (P1; N3). De ondernemer zou ook graag het management van de lodge aan de groep ranch overlaten, maar heeft ook een belang bij het handhaven van zijn hoogwaardige *'Starbed's brand'* (P1). Volgens de AWF vertegenwoordiger in KCT is de groep ranch op dit moment niet in staat om de lodge te managen. Het ontbreekt hen vooral aan toegang tot internationale toeristische markten en daaraan gekoppelde kennis op het gebied van marketing (N1). De groep ranch leiders pleiten voor interventies die de overname van de lodge zal vergemakkelijken (C3, C4, C5). De komende tien jaar zal leren hoe de Koiya Starbeds lodge en de samenwerking zich zullen ontwikkelen.

4 | Discussie en conclusie

In de afgelopen vier decennia hebben in het Afrikaanse landschap ingrijpende veranderingen plaatsgevonden in landgebruik als gevolg van snelle bevolkingsgroei, verschuivingen in politieke regimes, veranderingen in de praktijken en het beleid van landbouw en natuurbescherming, en de explosieve groei van toerisme (bijv. Adams 2004; German et al. 2012; Van der Duim et al. 2011). Ze zijn het resultaat van, en leiden tot, een scala aan nieuwe strategieën op het snijvlak van toerisme, natuurbescherming en armoedebestrijding. De complexe sociale en politieke structuur van lokale gemeenschappen en de uiteenlopende belangen van samenwerkende private, publieke en maatschappelijke partijen worden vaak slecht begrepen. In dit artikel hebben we getracht het dynamische karakter en de uitdagingen die aan deze samenwerking verbonden zijn, zichtbaar te maken aan de hand van de Koiya Starbeds lodge. Ons onderzoek leidt tot de volgende discussiepunten en conclusies.

In de eerste plaats illustreert Koiya Starbeds een verschuiving in landgebruik en de daarmee samenhangende veranderende waardering van natuur en wilde dieren. Western (2002) merkt in dit verband op dat als in Kenia een buffel net zoveel waard zou zijn als een koe, en de buffel eigendom zou zijn van de lokale veehouder, dan zou deze de buffel beschermen zoals hij zijn koeien beschermt. Toch is hiervan in Koiya nog onvoldoende sprake. Ondanks de verdiensten uit de lodge en de veranderende houding van de lokale bevolking op het gebied van natuurbescherming, ontplooiën leden van de groep ranch activiteiten die op de langere termijn niet bevorderlijk zijn voor de natuur en de lodge. De bevolkingsgroei, de noodzaak van overleven in droge perioden, en de Maasai traditie met haar nadruk op het maximaliseren van de veestapel zijn hiervoor belangrijke oorzaken. Met andere woorden, ondanks de opbrengsten uit natuurbescherming wordt vee door de Koiya Maasai uiteindelijk hoger gewaardeerd dan wilde dieren. Het is van groot belang dat samenwerkingsverbanden tussen toerisme, natuurbescherming en armoedebestrijding goed aansluiten bij lokale waarden en praktijken (bijv. Gadd 2005; Boonzaaier en Wilson 2011). Zo worden door AWF en andere

DE KOIJA CASE IN KENIA

natuurbeschermingsorganisaties in Laikipia, naast de ontwikkeling van toeristische bedrijvigheid, ook acties ondernomen ter verkleining en verbetering van de veestapel en het creëren van toegang tot de veemarkten (NRT 2011). Bijvoorbeeld, het mogelijk maken van kleinschalige en gecontroleerde begrazing in natuurgebieden ('*holistic grazing*'), wat door veel privé-ranches wordt beoefend en wordt omarmd door natuurbeschermingsorganisaties (NRT 2011), is een veelbelovende nieuwe benadering die goed aansluit bij Maasai tradities.

In de tweede plaats kunnen nieuwe marktgerichte vormen van samenwerking tussen toerisme, natuurbescherming en armoedebestrijding leiden tot conflicten tussen transnationale natuurbeschermers, toeristische ondernemers en lokale gemeenschappen. In het geval van Koija wordt geprobeerd de lokale rechten op, en verdiensten uit, natuurlijke hulpbronnen te vergroten door het creëren van toegang tot wereldwijde toeristische markten. Het probleem met deze marktgerichte, of neo-liberale, benadering is dat instituties als eigendomsrechten, vooral in Oostelijk en Zuidelijk Afrika (Kabiri 2010; Nelson 2010), voortdurend veranderen en worden heronderhandeld (bijv. Arts en Van Tatenhove 2004; Liefferink 2006). Lokale bestuursstructuren worden vaak geteisterd door gebrek aan transparantie, rekenschap en vertrouwen. Gevolg is dat de machtsstrijd binnen een lokale gemeenschap zoals de Koija group ranch uiteindelijk leidt tot een grotere in plaats van kleinere afhankelijkheid van transnationale organisaties en actoren (Nthiga et al. 2011).

Ten derde biedt de Koija casus inzicht in de micropolitiek rond de integratie van natuurbescherming en lokale ontwikkeling in een marktgericht partnerschap. In de praktijk blijkt het heel moeilijk voor natuurbeschermingsorganisaties als AWF om effectief te bemiddelen in complexe, lokale verhoudingen die ze tegenkomen tijdens de uitvoering van dergelijke samenwerkingsverbanden. Koija Starbeds, maar ook vergelijkbare projecten als de Clouds Mountain Lodge in Uganda (Ahebwa et al. 2012), Kimana (Southgate 2006) en Shompole in Kenia, of de 'conservancies' in Namibië (Lapeyre 2009; Pellis 2011), tonen aan dat na verloop van tijd allerlei politiek getinte problemen de kop opsteken. Hoewel het discours rond natuurbescherming en armoedebestrijding vaak a-politiek van aard is (Büscher 2010; Mosse 2004), leidt het politieke karakter van dergelijke samenwerkingsverbanden regelmatig tot grote uitvoeringsproblemen. De sociaalculturele, institutionele en politieke complexiteit, verankerd in de uitvoering van een project als Koija, lijkt soms onoplosbaar, maar is uiteindelijk ook geen reden om te stoppen met experimenteren en leren. Ondanks de uitdagingen in de Koija Starbeds casus benadrukken alle ondervraagden dat het project de situatie in de groep ranch heeft verbeterd, zeker in vergelijking met 10 jaar geleden.

Bij gebrek aan andere opties om de dubbele uitdaging van natuurbescherming en armoedebestrijding in de ontwikkelingslanden aan te pakken, is het te verwachten dat het aantal marktgerichte samenwerkingsverbanden in de toekomst sterk zal toenemen, ook op het gebied van toerisme. Voorbeelden als Koija Starbeds laten zien dat het van groot belang is de ontwikkeling en uitvoering van deze samenwerkingsverbanden nauwlettend te monitoren door middel van longitudinale studies en vergelijkende casestudies in en tussen landen om zo lering te trekken uit de kansen en bedreigingen van deze innovaties. Met dit artikel hebben we getracht hieraan een bijdrage te leveren.

Literatuur

- Adams, W.M. (2004) *Against extinction: The story of conservation*. London: Earthscan.
- Adams, W., R. Aveling, D. Brockington, B. Dickson, J. Elliott, J. Hutton, D. Roe, B. Vira & W. Wolmer (2004) Biodiversity conservation and the eradication of poverty. *Science* 306(5699): 1146-1149.
- Ahebwa, W., R. van der Duim C. & Sandbrook (2012) Private – community partnerships: Investigating a

- new approach to conservation and development in Uganda. *Conservation and Society* (Forthcoming).
- Arts, B. & J. van Tatenhove (2004) Policy and power: A conceptual framework between the 'old' and 'new' policy idioms. *Policy Sciences* 37: 339-356.
- Ashley, C. (2000) *The impacts of tourism on rural livelihoods: Namibia's experience*. Working Paper 128. London: ODI.
- Barnes, J. & B. Jones (2009) Game ranching in Namibia. In: Suich, H., B. Child & A. Spenceley, A. (eds.) (2009) *Evolution and innovation in wildlife conservation: Parks and game ranches to transfrontier conservation areas*. London: Earthscan, pp. 113-126.
- Barrow, E. & M. Murphee (2001) Community conservation: From concept to practices. In: Hulme, D. & M. Murphee (eds.) (2001) *African wildlife and livelihoods: The promise and performance of community conservation*. London: James Currey Ltd., pp. 113-126.
- Boonzaaier, C. & D. Wilson (2011) Institutionalisation of community involvement in nature conservation: The case of Masebe Nature reserve, South Africa. In: Van der Duim, V.R., D. Meyer, J. Saarinen & K. Zellmer (eds.) (2011) *New alliances for tourism, conservation and development in Eastern and Southern Africa*. Delft: Eburon Academic Publishers.
- Bothma, J. du P., H. Suich & A. Spenceley (2009) Extensive wildlife production on private land in South Africa. In: Suich, H., B. Child & A. Spenceley, A. (eds.) (2009) *Evolution and innovation in wildlife conservation: Parks and game ranches to transfrontier conservation areas*. London: Earthscan, pp. 147-161.
- Bottrill, M., L. Joseph, J. Carwardine, M. Bode, C. Cook, E. Game, H. Grantham, S. Kark, S. Linke, E. McDonald-Madden, R. Pressey, S. Walker, K. Wilson & H. Possingham (2008) Is conservation triage just smart decision-making? *Trends in Ecology & Evolution* 23: 649-654.
- Brockington, D., R. Duffy & J. Igoe, J. (2008) *Nature unbound. Conservation, capitalism and the future of protected areas*. London: Earthscan.
- Büscher, Bram (2010) Anti-politics as political strategy: Neoliberalism and transfrontier conservation in Southern Africa. *Development and Change* 41 (1): 29-51.
- Büscher B. & T. Dietz (2005) Conjunction of governance: The state and the conservation-development nexus in Southern Africa. *The Journal of Transdisciplinary Environmental Studies* 4 (2): 1-15.
- Colchester, M. (2002) Conservation policy and indigenous peoples. *Environmental Science & Policy* 7 (3): 145-153.
- Child, B. (2009) Private conservation in southern Africa: Practice and emerging principles. In: Suich, H., B. Child & A. Spenceley (eds.) (2009) *Evolution and innovation in wildlife conservation: Parks and game ranches to trans-frontier conservation areas*. London: Earthscan, pp. 103-112.
- Duim, V. R., van der, D. Meyer, J. Saarinen & K. Zellmer (eds.) (2011) *New alliances for tourism, conservation and development in Eastern and Southern Africa*. Delft: Eburon Academic Publishers.
- Duim, V.R., van der (2011). New institutional arrangements for tourism, conservation and development in Sub-Saharan Africa. In: Van der Duim, V. R., D. Meyer, J. Saarinen & K. Zellmer (eds.) (2011) *New alliances for tourism, conservation and development in Eastern and Southern Africa*. Delft: Eburon Academic Publishers.
- Elliott, J. & D. Sumba (2011) *Conservation enterprise – What works, where and for whom?* London: International Institute for Environment and Development.
- Fisher, H., S. Magginis, W. Jackson, E. Barrow & S. Jeanrenaud (2008) *Linking conservation and poverty reduction: Landscape, people and power*. Gland: IUCN.
- Gadd, M.E. (2005) Conservation outside of parks: attitudes of local people in Laikipia, Kenya. *Environmental Conservation* 32 (1): 50-63.
- German, L., J. Mowo, T. Amede & K. Masuki (2012). *Integrated natural resource management in the*

DE KOIJA CASE IN KENIA

- highland of Eastern Africa. London: Earthscan.
- Hughes, R. & F. Flintan (2001) *Integrating conservation and development experience. A review and bibliography of the ICDP literature*. London: International Institute for Environment and Development.
- Kabiri, N. (2010) The political economy of wildlife conservation and decline in Kenya. *The Journal of Environment & Development* 19 (4): 424-445.
- Kiss, A. (2004) Is community-based ecotourism a good use of biodiversity/conservation funds? *Trends in Ecology and Evolution* 19 (5): 232-237.
- Lapyere, R. (2009) Revenue Sharing in community-private sector lodges in Namibia: a bargaining model. *Tourism Economics* 15 (3): 653-669.
- Lesogorol, C.K. (2010) The impact of privatization on land inheritance among Samburu pastoralists in Kenya. *Development and Change* 41(6): 1091–1115.
- Liefferink, D. (2006) The dynamics of policy arrangements: Turning round the tetrahedron. In: Arts, B. & P. Leroy(eds.) (2006) *Institutional dynamics in environmental governance*. New York: Springer.
- Manyara, G. & E. Jones (2007) Community-based tourism enterprises development in Kenya. An exploration of their potential as avenues of poverty reduction. *Journal of Sustainable Tourism* 15 (6): 628-644.
- Mitchell, J. & P. Muckosy (2008) A misguided quest: Community-based tourism in Latin America. *ODI Opinion*, May 2008. London: ODI.
- Mosse, D. (2004) Is good policy unimplementable? Reflections on the ethnography of aid policy and practice. *Development and Change* 35 (4): 639–671.
- Nelson, F. (2010) *Community rights, conservation and contested land: The politics of natural resource governance in Africa*. London: Earthscan.
- Novelli, M. & K. Gebhardt (2007) Community Based Tourism in Namibia: 'Reality Show' or 'Window Dressing'? *Current Issues in Tourism* 10 (5): 443 – 479.
- NRT [Northern Rangelands Trust] (2011) *Conservancy financial sustainability plan 2012-2022*. Oxford: Said Business School – University of Oxford.
- Nthiga, R., B. Mwangela & K. Zellmer (2011) Conservation through Tourism: The Conservation Enterprise Model of the African Wildlife Foundation. In: Van der Duim, V.R., D. Meyer, J. Saarinen & K. Zellmer, (eds.) (2011) *New Alliances for Tourism, Conservation and Development in Eastern and Southern Africa*. Delft: Eburon Academic Publishers.
- Ntiati, P. (2002) Group ranch subdivision study in Loitokitok division of Kajiado district, Kenya. *LUICD Working Paper Series*, number 7. Nairobi: International Livestock Research Institute.
- Pellis, A. (2011) Modern and traditional arrangements in community-based tourism: Exploring an Election conflict in the Anabeb Conservancy, Namibia. In: Van der Duim, V. R., .D. Meyer, J. Saarinen & K. Zellmer (eds.) (2011) *New alliances for tourism, conservation and development in Eastern and Southern Africa*. Delft: Eburon Academic Publishers.
- Peluso, N. (1993) Coercing conservation? The politics of state resource control. *Global Environmental Change* 3 (2): 199-217.
- Rutten, M. (2002) Parks beyond parks: Genuine community-based wildlife eco-tourism or just another loss of land for Maasai pastoralists in Kenya? *Issues paper* no. 111. London: International Institute for Environment and Development.
- Scheyvens, R. (2007) Exploring the tourism-poverty nexus. *Current Issues in Tourism* 10 (2-3): 231-254.
- Southgate, C. (2006) Ecotourism in Kenya: The vulnerability of communities. *Journal of Ecotourism* 5 (1-2): 80-96.
- Spenceley, A. (2008) *Responsible tourism: critical issues for conservation and development*. London: Earthscan.

MACHIEL LAMERS, RENÉ VAN DER DUIM, JAKOMIJN VAN WIJK EN RITA NTHIGA

- Sumba, D., F. Warinwa, P. Lenaiyasa & P. Muruthi (2007) The Koija Starbeds ecolodge: A case study of a conservation enterprise in Kenya. *AWF Working Papers*. Nairobi: African Wildlife Foundation.
- Thoules, C.R. & J. Sakwa (1995) Shocking elephants: Fences and crop raiders in Laikipia district, Kenya. *Biological Conservation* 72 (1): 99-107.
- USAID [United States Agency for International Development] (2004) *USAID–CORE enterprise development fund report*. Washington: USAID.
- Western, D. (2002) *In the Dust of the Kilimanjaro*. Washington: Island Press.

Noten

- ⁱ Dit artikel is het resultaat van onderzoek in het kader van het project 'Exploring the Void: Institutional Entrepreneurship in Nature-based Tourism in Kenya', gefinancierd door NWO in het kader van het programma Maatschappelijk Innoveren. We bedanken ook de African Wildlife Foundation voor de medewerking.